

Zofia ADAMCZYKOWA

Maria Dąbrowska. Ku dziecku i wychowaniu

Katowice 2005

W Wydawnictwie „Śląsk” ukazała się ciekawa publikacja Zofii Adamczykowej pt. *Maria Dąbrowska. Ku dziecku i wychowaniu*. W 2005 roku minęła czterdziesta rocznica śmierci pisarki, która pozostaje w pamięci czytelników głównie jako autorka *Nocy i dni*. Artystyczny kształt tej powieści wystarcza, by pisarka żyła we wdzięcznej pamięci czytelników, ale warto wiedzieć o jej rozległej działalności literackiej nastawionej na kształtowanie postaw młodego pokolenia. Tę dużą lukę w świadomości czytelników powieści Marii Dąbrowskiej wypełnia właśnie książka Zofii Adamczykowej. Jeśli jest to książka wydana także z myślą o rocznicy śmierci pisarki, stanowi bardzo piękne przypomnienie i uhonorowanie tego pisarstwa.

Badaczka i znawczyni literatury dla dzieci i młodzieży zebrała bogaty materiał dokumentujący sposób myślenia Marii Dąbrowskiej na tematy wychowania młodego pokolenia, a także jej prace nad twórczością dla tego odbiorcy. Z książki wyłania się portret pisarki, jakiej nie znamy, lub którą znamy mało. Poznajemy Marię Dąbrowską jako żarliwą publicystkę, która od drugiej dekady XX wieku, jeszcze przed odzyskaniem niepodległości przez Polskę w 1918 roku, prezentowała na łamach prasy poglądy na temat reformy szkolnictwa, potrzeby krzewienia oświaty wśród najniższych warstw społecznych. Ideały pisarki miały swe źródło w ideologii pozytywizmu. Z chwilą odzyskania niepodległości, gdy powołano Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, pisarka uznała, że sprawą oświaty zajmą się ludzie do tego powołani.

Zofia Adamczykowa, śledząc *Dzienniki* Dąbrowskiej i pisane przez nią artykuły prasowe, wskazuje na ciągłe zainteresowanie pisarki sprawami oświaty i szkolnictwa. Autorka książki o mniej znanym dorobku Marii Dąbrowskiej

pokazuje, jak ujawniające się w publicystyce poglądy autorki *Nocy i dni* na kwestie wychowania i kształtowania modelu nauczyciela są spójne z tymi ideałami, które prezentuje pisarka w swojej twórczości literackiej. Portret pisarki, kreślony w książce badaczki literatury dla młodego odbiorcy, ukazuje żarliwą postawę publicystki, która nie głosiła wprawdzie poglądów nowatorskich, wpisywała się raczej w nurt myślenia o ideałach pozytywistycznych, ale w ten sposób manifestowała swój program ideowy, a jednocześnie kształtowała swój warsztat literacki, którego doskonałość ujawni właśnie w *Nocach i dniach*.

Zofia Adamczykowa świetnie pokazuje, jaką drogę przebyła Dąbrowska od publicystyki, propagującej ideały myśli pozytywistycznej, do twórczości dla młodego pokolenia i jak już w czasach dwudziestolecia międzywojennego włączała się w działalność oświatowo-wychowawczą.

Ideały głoszone w publicystyce stanowiły odpowiedź na ówczesne potrzeby. Maria Dąbrowska pisze podręcznik zatytułowany *Dzieje naszej Ojczyzny*. Przedstawiona w pracy Zofii Adamczykowej charakterystyka tego podręcznika ukazuje, jak pisarka odpowiadała na oczekiwania, kierując swą książkę do prostych ludzi, którym należało powiedzieć o historii Polski, bo w odradzającym się kraju mieli stworzyć jedno społeczeństwo. Z charakterystyki tej widać, jak bardzo świadoma była pisarka roli, którą mieli do spełnienia intelektualści. I chociaż po latach nie przypisywała Dąbrowska większej wartości tej książce, to przecież świadczy ona o tym, jak ten typ jej działalności wpisuje się w ważny nurt jej pisarstwa nastawionego nie tylko na wychowanie młodego pokolenia, ale także na kształtowanie postaw patriotycznych społeczeństwa, zwłaszcza tej jego części, która mogła mieć trudności z własną identyfikacją narodową.

Wychowawczy charakter wykazywała także recenzencka działalność Marii Dąbrowskiej — omawiała ona utwory literackie zarówno dla dorosłego, jak i młodego odbiorcy. Zofia Adamczykowa odsłania warsztat recenzencki pisarki. Sięga do cytatów zawierających bezkompromisowe oceny recenzentki z jednej strony i niekonsekwencje jej wywodu z drugiej. Taka prezentacja pisarstwa Dąbrowskiej wyraźnie wskazuje, że Autorka książki o Marii Dąbrowskiej stara się obiektywizować obraz pisarki. Skupia więc uwagę na samych recenzjach, komentując ich treść, wskazuje zarówno cenne, jak i mniej udane wypowiedzi.

W swej publikacji o Marii Dąbrowskiej Zofia Adamczykowa osobne miejsce poświęciła recenzjom twórczości dla dzieci. W zebranych niezwykle bogatym materiale ukazała twórczość recenzencką pisarki, a także utwory dla dzieci i młodzieży. Czytelnik otrzymuje zatem nie tylko obraz preferencji estetycznych i ideowych Marii Dąbrowskiej, ale też obszernie kompendium wiedzy o literaturze przeznaczonej dla młodego odbiorcy.

Przedstawiając mniej znaną drogę twórczą Marii Dąbrowskiej, Z. Adamczykowa ukazuje, jak pisarka nawiązała współpracę z czasopismami dla dzieci

i młodzieży, jak stała się autorką pogadanek historycznych, szkiców biograficznych i publicystyki dla młodego odbiorcy. Obraz pisarki zaangażowanej w wychowywanie młodego pokolenia dopełnia refleksja na temat twórczości prezentowanej w tzw. czytankach dla szkolnych wypisów. Warto podkreślić, że tę ze wszech miar ważną i pożyteczną działalność Marii Dąbrowskiej opatruje Zofia Adamczykowa szerokim komentarzem, który ujawnia stosunek samej pisarki do tej działalności. W świetle tego komentarza jawi się Dąbrowska jako osoba, która wykonuje tę pracę jak pańszczyznę. Odpowiada na zamówienie społeczne, ale w *Dziennikach* wyraża niezadowolenie z pisanego tego typu tekstów, traktuje je także z pewnym lekceważeniem. Trudno powiedzieć, czy to tylko rodzaj kokieterii ze strony pisarki, czy też autentyczna niechęć do pisarstwa uważanego za marginesowe. Ujawnienie przez autorkę publikacji tej niejednoznacznej postawy Marii Dąbrowskiej wydaje się ważne, bo oto otrzymujemy obraz pisarki pozbawiony idealizacji, ale też nie ma w nim nic z chęci deprecjonowania jakichkolwiek postaw.

Zofia Adamczykowa zajmuje się pisarstwem Dąbrowskiej — tym, na które nieczęsto zwraca się uwagę, ciekawi ją także autorka twórczości o wyraźnym charakterze dydaktycznym. Zainteresowanie to pozbawione jest jednak jakichkolwiek elementów sensacji czy skandalu. Ukazuje pisarkę przez pryzmat jej dzieła, jej wypowiedzi publicystycznych, artystycznych i tych zamieszczonych w *Dziennikach*. Maria Dąbrowska jawi się zatem wyraźnie jako wychowawca młodego pokolenia, autorka propagująca ideę patriotyzmu, wskazująca na etos pracy, budująca wizję współżycia w grupie.

Ostatnią część książki poświęca Zofia Adamczykowa utworom Dąbrowskiej dla młodego odbiorcy, a także charakteryzuje postaci małych bohaterów w powieściach dla dorosłych. Czytelnik książki wydanej przez wydawnictwo „Śląsk” otrzymuje zatem świetne kompendium wiedzy o twórczości i działalności Marii Dąbrowskiej. Cenne są postrzeżenia Autorki publikacji na temat bohaterów dziecięcych utworów adresowanych do dorosłych.

Napisana ze znanstwem książka prezentuje nie tylko twórczość Marii Dąbrowskiej, lecz jednocześnie jest to ważny przewodnik po obszarze wiedzy na temat literatury dla dzieci i młodzieży. Autorka książki, badaczka tej literatury, pokazuje bowiem twórczość i działalność Dąbrowskiej na tle dokonania innych autorów dwudziestolecia międzywojennego, uprawiających pisarstwo dla wymagającego młodego odbiorcy.

Książka Zofii Adamczykowej jest więc w równym stopniu podręcznikiem dla studentów oraz ciekawą lekturą dla każdego, kto zechce dowiedzieć się czegoś nowego na temat twórczości Marii Dąbrowskiej.

Ewa Jaskółowa